

Samen tegen armoede

Praktische handreiking voor kerken

Colofon

Dit is een publicatie van het Knooppunt Kerken en Armoede.
Dit Knooppunt is een projectalliantie met de volgende deelnemers:

- Raad van Kerken in Nederland
- Protestantse Kerk in Nederland / Kerk in Actie
- Landelijk Katholiek Diaconaal Beraad namens de Rooms-Katholieke Kerk
- Bisdom Groningen-Leeuwarden
- MissieNederland
- Christelijke Gereformeerde Kerken in Nederland
- Gereformeerde Kerken Vrijgemaakt
- Nederlands Gereformeerde Kerken
- Leger des Heils

Financieel dragen ook bij:

- Cordaid Programma Nederland
- Sobriëtas - Katholieke matigheidsbeweging
- Gezamenlijke religieuzen in Nederland via KNR - Projecten in Nederland (PIN)

Auteurs

Peter de Bie, Hub Crijns, Jan Maasen en Martin Teunissen.

Meelezers

Rien Heijboer, Teus Hubert, Derk-Jan Poel, Niek van Waterschoot

Eindredactie, vormgeving en opmaak

Peter de Bie, Studio Tekstbeeld

Drukwerk

De Groot, grootsgedrukt.nl, Goudriaan

Utrecht, oktober 2017

info@knooppuntkerkenenarmoede.nl
www.knooppuntkerkenenarmoede.nl

INHOUD

Samen

tegen

armoede

Inleiding.....	3
1. Armoede in Nederland	6
2. Vinden van mensen in nood	10
3. De sociale kaart.....	13
4. Mensen en middelen.....	17
5. Manieren van hulpverleners	20
6. Houding van de hulpverlener	23
7. Samenwerking	26
8. Bewustwording in de kerken.....	29
9. Publiciteit	31
7. Politieke beïnvloeding	34
Literatuur en internetadressen.....	37

Inleiding

Aandacht voor de strijd tegen armoede en hulp aan armen, ook in eigen land, kent een lange traditie in de kerken. In het diaconale werk van plaatselijke kerken worden veel middelen en menskracht ingezet om mensen die financieel in de knel zijn geraakt te ondersteunen. Zij doen dat om acute nood te lenigen. Zij doen dat om mensen te helpen aan voedsel en rekeningen te betalen omdat anders huisuitzetting dreigt. En zij doen dat ook om effecten van armoede te verminderen. Kerken laten het hier niet bij hulp alleen en proberen met betrokkenen en andere organisaties verbeteringen in beleid te bewerkstelligen.

Voorgeschiedenis

Deze handreiking over diaconaal werk rond armoede in eigen land kent een voorgeschiedenis. Het Knooppunt Kerken en Armoede heeft in het voorjaar van 2017 vier regionale bijeenkomsten gehouden, waarin diaconale ervaringen werden uitgewisseld. De aanleiding was het onderzoek Armoede in Nederland 2016, waarin in beeld kwam welke hulp door kerkelijke organisaties wordt gegeven in armoedesituaties. Tijdens de vier bijeenkomsten waren er workshops rond kerk en armoede, diaconale platforms, noodfondsen, voedselbanken en SchuldHulpMaatje. Er werden ervaringen uitgewisseld, vragen gesteld, antwoorden gegeven. Er bleken al snel meer vragen dan antwoorden te leven. Er werd een behoefte zichtbaar naar een handreiking, die antwoorden geeft op de vele vragen rond diaconaat in de praktijk. Zo is dit boekje ontstaan.

Voor wie?

Deze handreiking is bedoeld voor mensen die vanuit plaatselijke kerken actief zijn of willen worden om iets te doen tegen armoede in Nederland. Dat is een heel divers samengestelde groep en de brochure is dan ook gericht op verschillende doelgroepen. Het gaat om mensen met verschillende kerkelijke achtergronden en het gaat om 'beginners' en 'gevorderden'. Er zijn tips en suggesties voor de praktisch ingestelde vrijwilliger, maar er zijn ook meer bespiegelende hoofdstukken voor wie zich meer richt op diaconale beleidsvragen. Niet iedere lezer zal dan ook even lang stilstaan bij elk hoofdstuk. Maar we willen graag zoveel mogelijk aspecten van het werk tegen armoede in Nederland belichten.

Wat komt er aan bod?

De publicatie biedt een overzicht over wat er allemaal speelt bij armoedebestrijding door kerken, bij het hulp geven vanuit kerken aan mensen die om hulp vragen en bij het pleiten voor een rechtvaardiger samenleving. In dit boekje is er aandacht voor feiten en cijfers over armoede in Nederland. Daarna komt aan bod hoe je mensen in nood kunt vinden. Wat is een sociale kaart en hoe maak je een sociale kaart? Vervolgens wordt gekeken naar mensen en middelen, die kerken ter beschikking

Keuzes maken

Er komt veel bij kijken als je vanuit de kerk iets wilt doen tegen armoede in Nederland. In dit boekje proberen we zoveel mogelijk aspecten van dit werk te belichten. Het risico bestaat dat de lezer zich af laat schrikken door de grote hoeveelheid wenselijkheden en mogelijkheden voor actie die genoemd worden. Het is uiteraard niet de bedoeling de lezer te ontmoedigen, maar juist te inspireren en te ondersteunen. Het is dan ook niet de bedoeling alle tips en suggesties te lezen als een waslijst die volledig moet worden afgewerkt. Dat zou voor velen betekenen dat zij zwaar worden overvraagd. Het overzicht dat we bieden is bedoeld als checklist van wat er zoal kan komen kijken bij initiatieven tegen armoede in Nederland. Maak daaruit keuzes. In brede samenwerking is er meer mogelijk. Maar kies en doe uiteindelijk wat passend is bij een bepaalde situatie, wat je aanspreekt en wat binnen de mogelijkheden ligt.

stellen rond het organiseren van hulpverlening. De volgende drie hoofdstukken richten zich op de mensen die actief zijn in het diaconale werk. Op welke manieren kun je de hulpverlening doen? De houding die je als hulpgever hebt in dit werk komt ook in beeld. Wat komt er kijken bij bewustwording in de kerk? Daarna richt de aandacht zich naar buiten de kerkgemeenschap. Hoe werk je samen en met wie? Wat is er allemaal te doen rond communicatie? Hoe doe je aan politieke beïnvloeding? De handreiking sluit af met een kort overzicht van literatuur en verwijzing naar het internet.

Terminologie

Deze handreiking is gemaakt vanuit een oecumenische samenwerking door kerken. De aandacht gaat vooral uit naar lokale kerken, parochies en geloofsgemeenschappen. We zullen in dit boekje vooral de term 'diaconale organisaties' gebruiken. Met die term bedoelen we dan een heel breed spectrum van alle diaconale groepen en organisaties van lokale gemeenschappen en kerken, zoals diaconie, parochiële caritas Instelling (PCI), armbestuur, noodfonds, fonds, Vincentiusbeweging, stichting, vereniging, werkgroep, platform, netwerk, et cetera.

Bij het schrijven aan deze handreiking geldt dat het begrip 'diaconie' verschillende betekenissen heeft bij verschillende kerkelijke achtergronden. Met 'de diaconie' wordt binnen de rooms-katholieke kerk het geheel van diaconale werkzaamheden bedoeld, inclusief caritas. In de protestantse kerken spreekt men dan over 'het diaconaat'. 'De diaconie' is bij deze laatste een ambtelijk orgaan dat de verantwoordelijkheid draagt voor het diaconale werk. Bij de rooms-katholieken is het vergelijkbare orgaan dat van de Parochiële Caritas Instelling (PCI). Nog

een verschil is dat meervoudsvormen van 'diaken' uiteenloopt: diakens (rooms-katholiek) en diakenen (protestants).

Gevoeligheden

In dit boekje wordt veel gesproken over hulp geven en hulp vragen. Het is van belang om enkele achtergronden van het kerkelijk dienen mee te nemen. 'Diaconie' en 'caritas' kennen een lange geschiedenis van helpen van mensen in nood. Tegelijk is daarmee een geschiedenis benoemd van maatschappelijke, religieuze, culturele, en politieke achtergronden, die vaak gepaard is gegaan met macht, bevoogding en betutteling. Diaconale relaties waren vaak ongelijke relaties. Het was geen fijn gevoel als je een beroep moest doen op de hulp van de kerk en de sociale gevolgen werden vaak zo uitgemeten, dat veel mensen liever op een houtje bleven bijten, dan hulp vroegen aan de kerk. Die weerstanden lijken minder te zijn geworden de laatste jaren, maar leven even goed. Verder leven we in een samenleving die het zelfstandig kunnen functioneren als volwassen mens heel belangrijk vindt. Er is in dat beeld van de zelfredzame mens weinig plaats voor handicap, onvermogen en kwetsbaarheid. Wie een beetje zijn oor te luisteren legt bij mensen, hoort al snel dat ze zo zelfstandig mogelijk verder willen gaan. Mensen hebben moeite om hulp te vragen of te accepteren dat ze op hulp zijn aangewezen. Het is niet onbelangrijk om deze taboes op hulp vragen en schaamte rond kerkelijke hulp te kennen als het gaat om bezinning op de beste manier van hulpverlening. Ook wordt er in de 'participatiesamenleving' maar al te gemakkelijk van uit gegaan dat iedereen een netwerk heeft waarop hij of zij kan terugvallen. Helaas zijn er in onze samenleving veel

mensen zonder netwerk of een heel klein netwerk waar ze een beroep op kunnen doen.

Wij hopen dat deze handreiking mag voldoen aan de behoefte, die onder meer geuit is tijdens de vier bijeenkomsten van het Knooppunt Kerken en Armoede, en wensen de lezer veel succes op dit terrein.

*De redactie,
Peter de Bie, Hub Crijns, Jan Maasen, Bert Onstwedder en Martin Teunissen*

Utrecht, september 2017

1. ARMOEDE IN NEDERLAND

Deze handreiking gaat vooral over wat je vanuit de plaatselijke kerkelijke gemeenschap kunt ondernemen als je iets wilt doen tegen armoede in Nederland. Toch willen we eerst ook een beeld schetsen van wat armoede in Nederland betekent. Daarmee krijgen de lezers achtergronden aangereikt en plaatsen we de ondersteuning van mensen aan de arme kant van Nederland in een kader. Cijfers kunnen snel verouderen; deze tekst gaat uit van de meest recent beschikbare informatie in 2017.

Wat is armoede in Nederland?

Mensen leven in armoede, als zij over onvoldoende middelen beschikken om op een manier te leven die in de eigen samenleving en cultuur als minimaal aanvaardbaar wordt beschouwd. Het is dus een relatief begrip.

Veel gezichten

Mensen die in armoede leven vormen geen homogene groep. Je treft er mensen aan die van een uitkering moeten leven, soms al jarenlang. Daarnaast groeit het aandeel werkende armen gestaag en maakt nu al de helft uit. Daaronder vallen zowel werkenden in loondienst als kleine zelfstandigen en zzp'ers. Armoede is niet altijd een kwestie van een laag inkomen. Door hoge lasten en schulden kan er soms weinig van het inkomen overblijven. Je vindt onder de armen veel werklozen en gescheiden vrouwen met kinderen. Ook zie je relatief veel niet-westerse migranten met minderjarige kinderen. Je komt ook een groep Nederlanders tegen, die niet mee kan komen in de steeds complexer wordende samenleving en moeilijk kan omgaan met geld. En er is een groep met psychiatrische problemen of een verstandelijke beperking. Tenslotte is er in sommige families al generaties-lang sprake van armoede, de zogenoemde Vierde Wereld.

Oorzaken

Mensen kunnen op veel manieren in armoede geraken. Je kunt denken aan persoonlijke tegenslagen: ziekte, scheiding, verlies van baan, verkeersongeluk, lichamelijke of verstandelijke beperking, overlijden van de partner. Of aan onverantwoordelijk gedrag als gokken of andere verslavingen, teveel uitgeven of luiheid.

Maar er wordt te vaak gewezen op individuele oorzaken en individuele eigenschappen van armen. Daarmee krijgen ook individuele schuld en oplossingen gericht op individuen veel nadruk. Armoede heeft echter ook maatschappelijke en economische oorzaken. Je kunt dan denken aan structurele veranderingen op de arbeidsmarkt. Steeds meer mensen hebben tijdelijke contracten, werken op oproepbasis of worden gedwongen zzp'er (voorbeelden: de bouw, de zorg, de postbezorging). Door de digitalisering verdwijnen veel banen, in de financiële dienstverlening en de detailhandel. Er is veel bezuinigd in de sociale zekerheid en de zorg. Daarbij wordt er een groter beroep gedaan op de zelfredzaamheid. Het sociaal minimum is voor veel groepen te laag om van te leven. Met allerlei toeslagen en uitkeringen via verschillende stelsels moeten die worden aangevuld. Van arme mensen worden steeds meer bureaucratische, sociale en digitale vaardigheden gevraagd om in dit ingewikkelde systeem van toeslagen en regelingen de weg te vinden.

Gevolgen

Armoede heeft schadelijke gevolgen voor zowel het individu, het gezin als de samenleving.

Voor het individu kan armoede leiden tot betalingsachterstanden, psychische en lichamelijke gezondheidsproblemen, ge-

voelens van schaamte en vernedering, eenzaamheid en sociaal isolement. Gezinnen krijgen te kampen met problemen rond opvoeding, gezondheid en welzijn. Leven in armoede vermindert het gevoel van eigenwaarde en beperkt het meedoen in de samenleving. Je wereld krimpt en armoede betekent dan ook vaak sociale uitsluiting.

Voor de samenleving als geheel leidt armoede tot een financieel minder gezonde bevolking, meer huisuitzettingen en boedelverkoppen, meer maatschappelijke opvang en hogere uitkeringskosten.

Armoede en gedrag

Dagelijkse geldzorgen leiden tot stress die ervoor zorgt dat informatie minder goed verwerkt wordt. Deze situatie leidt tot een korte-termijn-focus. Afwegingen voor de langere termijn worden niet meegenomen in beslissingen: het feit dat geld lenen uiteindelijk meer geld kost dan het nu oplevert, wordt vergeten omdat het probleem van het hier en nu moet worden opgelost. De blikvernaauwing maakt het ook moeilijker om vast te houden aan plannen voor de langere termijn of om verleidingen te weerstaan. Dat leidt tot ogenschijnlijk 'domme' of onverstandige beslissingen, zoals het uitgeven van het vakantiegeld aan een grote televisie, of het kopen van mooie schoenen omdat je dochter die zo graag wil, in plaats van het aflossen van een schuld.

Kinderen uit gezinnen met chronisch geldgebrek zijn op latere leeftijd vaak minder goed in staat om doelen en prioriteiten te stellen. Armoede leidt tot de paradoxale situatie, dat de functies die je zo hard nodig hebt om uit de schulden te komen of om te gaan met armoede juist minder ter beschikking staan.

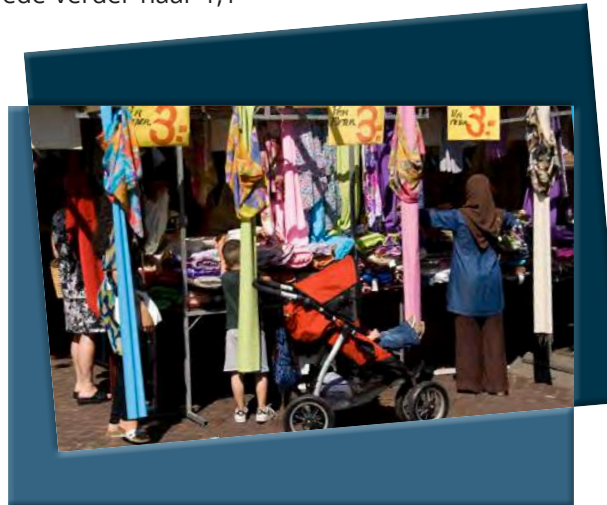
Omvang van de armoede

Statistische gegevens komen altijd pas twee jaar later beschikbaar en veranderen snel. Daarom zijn we hier zuinig met gegevens over de omvang van de armoede in Nederland.

De economische crisis die in 2008 begon, heeft geleid tot een stijging van de armoedecijfers, ongeacht de armoedegrens die je hanteert. Het Centraal Bureau voor de Statistiek werkt met twee criteria voor armoede: het 'niet-veel-maar-toereikendcriterium' en de 'basisbehoeftegrens'. Volgens de eerste steeg het aantal mensen, dat leefde in armoede, van 870.000 in 2008 (5,6%) tot ruim 1,25 miljoen in 2013 (7,9%). Eenzelfde tendens liet de striktere basisbehoeftegrens zien: van 600.000 (4%) naar bijna 850.000 (ruim 5%). Toen was de top bereikt. In 2014 daalde de armoede licht, naar resp. 1,2 miljoen (7,6%) en ruim 810.000 (5,1%). Van latere jaren zijn nog geen cijfers bekend, maar naar verwachting daalt de armoede verder naar 1,1 miljoen (7,0%) in 2016 (Armoede in kaart, 2016).

Langdurige armoede

Lang niet iedereen blijft structureel in de armoede. Sommigen raken in armoede, anderen kunnen hun positie verbeteren en stromen weer uit. Vaak komt dat door het vinden van een betaalde baan. Maar een baan helpt mensen niet automatisch uit de armoede. Vaak gaat het om tijdelijke, laagbetaalde functies in deeltijd. Twintig procent van de

mensen die uit de bijstand raken, moeten binnen het jaar weer een uitkering aanvragen.

Terwijl de armoedecijfers langzaam dalen, neemt het aantal mensen dat al meer dan drie jaar van een uitkering moet leven toe. Het gaat nu al om 55% van het aantal armen. Bij huishoudens met kinderen, werkenden en niet-westerse migranten is de stijging het grootst. En hoe langer mensen een uitkering hebben, hoe moeilijker het is om er uit te komen.

Armoede en schulden

Het aantal mensen met problematische schulden en het aantal trajecten van schuldhulpverlening is in de afgelopen jaren gestegen. Zo steeg het aantal mensen dat zich voor schuldhulpverlening aanmeldde bij een NVVK-lid (Kredietbank) van 44.100 in 2010 naar 90.400 in 2015. Hun gemiddelde schuld bedroeg € 42.900,- bij gemiddeld 14 schuldeisers. Dat is het topje van de ijsberg. Naar schatting heeft een half miljoen huishoudens problematische schulden. Dit betekent dat zij niet op eigen kracht hun schulden kunnen oplossen.

Het leven is duur in Nederland. Met een minimuminkomen of uitkering is het een opgave om de touwtjes aan elkaar te knopen. Maar er zijn meer zaken die een rol spelen bij schulden. Want ook mensen die een hoger inkomen hebben kunnen problematische schulden krijgen en zo in armoede raken. Veel

mensen hebben geen overzicht over hun maandelijkse uitgaven. Ruim een derde heeft geen of nauwelijks spaargeld. Veel mensen hebben niet geleerd hoe zij tijdig de bakens kunnen verzetten of hebben daarvoor eenvoudig een te laag inkomen. Bij een vermindering van het inkomen, om wat voor reden dan ook, lopen zij financieel vast. Als de stapel onbetaalde rekeningen groeit, grijpen ze uit onmacht niet in. Uit schaamte vragen ze pas hulp bij hun financiën als het te laat is.

Armoede en kinderen

In 2014 leefden in Nederland 378.000 kinderen in armoede, volgens het niet-veel-maar-toereikendcriterium. Dat is één op de negen kinderen. Kinderen uit eenoudergezinnen hebben meer kans op armoede dan kinderen die bij twee ouders wonen. Hoe meer kinderen er zijn, hoe meer kans er is op armoede.

Op de korte termijn leidt armoede voor deze kinderen tot minder welbevinden en meer sociale uitsluiting. Op de middellange termijn verslechteren vaak de schoolsituaties en kunnen de kinderen probleemgedrag vertonen. Op de lange termijn lopen zij als volwassenen een verhoogde kans op armoede en sociale uitsluiting.

Armoede is niet gelijkelijk over de levensloop verdeeld. Uit het rapport 'Armoede in kaart' blijkt dat de armoede het hoogst is onder (ouders van) jonge kinderen en eenoudergezinnen, en minder wordt met het toenemen van de leeftijd. Hoewel er een groep blijft met weinig of geen pensioen of met een pensioengat, waar wel schrijnende armoede zit, is tussen 2001 en 2014 de kans op armoede onder ouderen gemiddeld gedaald. De kans op armoede onder kinderen is juist gestegen.

Armoede en gezondheid

Gezondheid en armoede hangen sterk met elkaar samen. Arme mensen hebben een grotere kans op gezondheidsproblemen. Door geldgebrek is er minder geld voor gezonde voeding, gaan mensen minder snel naar de dokter en is er minder geld voor bijvoorbeeld sporten. Schulden en armoede geven ook veel stress en veel stress leidt vaak tot gezondheidsklachten.

Andersom geldt de relatie ook. Mensen met gezondheidsproblemen komen vaak voor flinke uitgaven te staan, waardoor ze in financiële problemen kunnen komen. Mensen uit een huishouden met een inkomen onder de armoedegrens leven gemiddeld ongeveer 5 jaar korter dan mensen met een hoger inkomen. Het verschil in gezonde levensjaren bedraagt zelfs 14 jaar.

Waar wonen de armen?

De armoede is ongelijk verdeeld over het land.

De drie grote steden (Amsterdam, Rotterdam en Den Haag) hebben de hoogste armoedepercentages; 5 tot 7% meer dan het landelijk gemiddelde. Van alle armen woonden bijna twee op de tien in de drie grote steden. De hoge armoede in deze steden hangt samen met het relatief grote aantal inwoners dat werkloos is of slecht betaald werk doet, en met de grote groep inwoners van niet-westerse afkomst. In de noordelijke provincies, Twente en Zuid-Limburg zijn ook veel gemeenten met meer armen dan gemiddeld.

2. VINDEN VAN MENSEN IN NOOD

Niemand loopt met zijn financiële problemen te koop. En aan de buitenkant kun je het vaak niet zien. Mensen houden het vaak lang voor zichzelf waardoor diaconale organisaties regelmatig verzuchten 'waren ze nou maar eerder gekomen'. De vraag is dan ook: hoe kom je deze mensen nou op het spoor?

Hoe vind je mensen met een hulpvraag?

Als diaconale organisaties blijven wachten tot mensen zich spontaan melden, zullen zij maar weinig aanvragen krijgen. Diaconale organisaties moeten zelf heel actief zijn in het eigen werkgebied en gaan netwerken om in contact te komen met mensen in nood.

In het verleden kwamen veel aanvragen binnen via pastorale beroepskrachten. Dat kanaal droogt langzaam op. Pastorale beroepskrachten doen nauwelijks meer huisbezoek en hun werkgebied is ook veel groter geworden door samenvoeging van geloofsgemeenschappen.

Netwerken binnen de eigen geloofsgemeenschap

Om armen in de eigen geloofsgemeenschap op het spoor te komen, is het van belang goede contacten te leggen met werkgroepen, die om pastorale redenen met mensen contact hebben. Je kunt dan denken aan diaconale bezoekers, pastorale bezoekgroepen, wijkcontactpersonen, rouwgroepen, avondwakegroepen, e.d. Omdat er relatief veel armoede is onder kinderen, kun je ook denken aan werkgroepen voor de voorbereiding van de sacramenten (doop, eerste communie, vormsel) of de kindernevendienst. Zij kunnen functioneren als de ogen en oren van diaconale organisaties. Deze vrijwilligers zijn niet gewend om signalen van armoede op te vangen, maar als diaconale organisa-

ties hen helpen om hiervoor gevoelig te worden, kunnen zij van onschatbare waarde zijn. Die contacten moeten wel regelmatig onderhouden worden. En vergeet de pastorale beroepskrachten en leden van pastoraatsgroepen niet.

Op signalen van armoede letten

Om armoede te kunnen zien kun je alert zijn op bepaalde signalen. Je kunt tijdens huisbezoeken op kleine dingen letten, zoals: hebben mensen nog beschikking over telefoon of krant? Luister en lees tussen de regels van verhalen door: zijn mensen op vakantie geweest, op verjaardagsvisite van familie of vrienden, op ziekenbezoek, of niet? Maken ze geen gebruik van auto of openbaar vervoer of fiets, en lopen ze juist. Kijk naar eetpatronen van mensen. Kijk naar kleding, schoeisel, hoe mensen zich verzorgen. Vraag naar werk dat mensen doen, of hoe ze rond kunnen komen. Hoe brengen mensen de tijd door? Wat belemmert hen eventueel om naar buiten te gaan? Is het in het najaar of winter koud in het huis? Zijn er verlieservaringen: van werk, relaties, inkomen, woning, sociale contacten? Is er moeite om op tijd huur te betalen, premie zorgverzekering, rekening energie of water? Is er sprake van budgetbegeleiding of bewindvoering? Probeer signalen van armoede, die je waarneemt, bespreekbaar te maken. Praat er in ieder geval over. Zoek een opening die niet bedreigend overkomt, maar wel informatie kan bieden die misschien leidt tot een hulpvraag.

Netwerken binnen het werkgebied

Ook buiten de geloofsgemeenschap kan contact gezocht worden met organisaties die te maken hebben met mensen in ar-

moede. Je kunt dan denken aan diaconale organisaties van andere kerkgenootschappen en hun overleggroepen (Diaconaal Platform, interkerkelijk Wmo-platform, e.d.). Je kunt ook denken aan allerlei professionele en vrijwilligersorganisaties, voedselbanken, kledingbanken, ruilwinkels, inloophuizen, maaltijdprojecten, wijkcentra, huisartsen etc.

Sleutelfiguren aanspreken

Een sleutelfiguur is iemand die op grond van zijn of haar levensgang, beroep, vrijwilligerswerk of woonsituatie geacht mag worden een goed zicht te hebben op (een deel van) het werkgebied van de diaconale organisatie, in het bijzonder op het gebied van armoede. Meestal zijn zij niet zelf arm, maar hebben wel directe contacten met mensen in armoede.

Wees er alert op dat binnen de eigen geloofsgemeenschap mensen te vinden zijn die vanuit hun beroep of maatschappelijk vrijwilligerswerk al de nodige kennis en ervaring met armoede en het bestrijden ervan kunnen inbrengen. Zo kunnen artsen, maatschappelijk werkers, medewerkers van de sociale dienst, gemeenteraadsleden en vele anderen ook lid van de gemeente of parochie zijn. Zij zouden af en toe of voor langere tijd kunnen meedoen met het signaleren van armoede en het in kaart brengen van problemen en oplossingen.

De volgende organisaties en personen kunnen als sleutelfiguur informatie geven: medewerkers sociale dienst, cliëntenraden, ouderenbonden, ouderenadviseurs, inloophuizen, buurthuizen, voedselbanken, schuldhulpverlening, maatschappelijk werkers, huisartsen, schooldirecteuren, wijkverpleegkundigen, wijkagenten, sociaal wijkteam, woningbouwcorporaties, migrantenorganisaties, vluchtelingenwerk, Leger des Heils.

Je mag van deze organisaties niet verwachten, dat zij namen en adressen van potentiële hulpvragers doorgeven. Dat zou ingaan tegen de privacywetgeving. Het gaat meer om oriënterende gesprekken, waarmee je jouw inzicht in de problemen vergroot. Zij kunnen wel verwijzers worden, als zij door het contact inzicht hebben gekregen in wat een diaconale organisatie aan noodhulp kan doen. Een aardige vraag in een gesprek met een sleutelfiguur is: "Wat zou u doen, als u lid van onze diaconale organisatie was?"

Sociale kaart maken

Je kunt ook systematisch in kaart brengen hoe het gesteld is met de armoede in het werkgebied van de diaconie en welke voorzieningen en organisaties actief zijn in armoedebestrijding. Hoe groot is de groep mensen die in armoede moeten leven, welke kenmerken hebben ze, waar wonen ze vooral, welke ontwikkelingen doen zich voor? Dit noemen we wel het maken van een 'sociale kaart' (zie hoofdstuk 3).

Als uit de sociale kaart blijkt dat in bepaalde wijken of doelgroepen bovengemiddeld veel armen zijn, dan kun je als diaconale organisatie gericht verdere stappen nemen, bijvoorbeeld door te gaan praten met sleutelfiguren in deze gebieden en met hen te bezien wat de diaconie zou kunnen doen. Of door juist in dit gebied een laagdrempelige activiteit op te zetten, zoals een maaltijdproject. Gebruik de informatie vooral om in kaart te brengen wat er al is. Dan kun je besluiten waar je eventueel zelf een leemte kunt vullen, wat je aan anderen overlaat of waar je anderen kunt versterken.

Eigen vindbaarheid

Het heeft wel wat weg van de slang die in zijn eigen staart bijt, maar voor het signaleren van behoeften is direct contact met de doelgroep zelf ook een belangrijke bron. Bedenk eens op welke plekken of bij welke gelegenheden je arme mensen zou kunnen ontmoeten. Wees daarbij aanwezig, ga in gesprek en houd je ogen en oren open. Je kunt bijvoorbeeld denken aan aanwezigheid bij een uitdeelpunt van de voedselbank, een kledingbank of winkel in tweedehandsspullen.

Het is ook belangrijk, dat de doelgroep jou kan vinden. Dat kan bijvoorbeeld door laagdrempelige activiteiten te organiseren, zoals inloopactiviteiten en maaltijdprojecten of je aan te sluiten bij activiteiten die anderen organiseren. In enkele plaatsen in Nederland heeft men goede ervaringen opgedaan met het huis-aan-huis verspreiden van 'Kanskaarten'. Daarop staat vermeld: 'Hebt u een laag inkomen? Dan heeft u mogelijk recht op aanvullende voorzieningen zoals...' Naast een overzicht van deze regelingen bevat de kanskaart ook adressen voor hulp bij het aanvragen van deze aanvullingen.

Zorg daarnaast voor aandacht voor je activiteiten in de algemene media (zie verder ook hoofdstuk 'Publiciteit'). Zorg dat je goed in beeld hebt wat je eigen (on)mogelijkheden zijn en communiceer die. Hanteer daarbij een helder protocol waaruit blijkt hoe je helpt en hoe je met privacy omgaat.

3. DE SOCIALE KAART

Als je iets wilt ondernemen tegen armoede, dan kun je direct gaan doen wat je hand vindt om te doen. Deze praktische instelling, die diaconale vrijwilligers vaak eigen is, is een uitstekende eigenschap. Toch kan het goed zijn om je eerst - of ook - te oriënteren op wat er in je omgeving allemaal speelt. Hoe is de bevolking van wijk, dorp of stad samengesteld? Welke organisaties en groepen zijn al actief in armoedebestrijding? Het maken van een 'sociale kaart' - uitgebreid of snel en kort - kan daarbij een goed hulpmiddel zijn.

Verschillende soorten sociale kaarten

Het begrip 'sociale kaart' wordt in de wereld van zorg en welzijn op verschillende wijzen gebruikt. In deze brochure werken we twee varianten uit:

1. *Informatie over de sociale omgeving (wijk/dorp)*

Dit betreft het in kaart brengen van de sociale omgeving en de leefwereld van de verschillende doelgroepen waarop een organisatie zich richt. Het gaat dan bijvoorbeeld om allerlei demografische gegevens en ontwikkelingen in het werkgebied. Met dat inzicht beoordeelt men of het aanbod van de instelling moet worden bijgesteld, of doelgroepen moeten veranderen, e.d.

2. *Een diaconale gids*

Hieronder wordt een overzicht van voorzieningen verstaan, die zich richten op bepaalde noden of doelgroepen. In deze vorm wordt op overzichtelijke wijze aangegeven welke instellingen er zijn op plaatselijk, regionaal en landelijk niveau. Alfabetisch of per categorie wordt vermeld voor welke doelgroep elke instelling bedoeld is, welke doelstellingen en werkwijze (activiteiten) de instelling heeft en welke ondersteuning geboden wordt. Meestal staan ook de adresgegevens erbij. Deze vorm van een sociale kaart heeft meer het karakter van een diaconale gids.

Een diaconale organisatie kan baat hebben bij beide vormen van een sociale kaart. De eerste vorm geeft inzicht in de sociale omgeving van de kerkelijke gemeente (dorp, buurt, wijk) en de noden die daar kunnen spelen.

De tweede vorm (de gids) geeft inzicht in de bestaande voorzieningen, waarnaar mensen verwezen kunnen worden of waar-

mee kan worden samengewerkt. Ook kunnen deze instellingen bronnen van informatie vormen voor het opsporen van noden. Het maken van een sociale kaart is arbeidsintensief. Het samenstellen van een gids is wat eenvoudiger dan het in kaart brengen van een wijk of doelgroep. Gelukkig kan vaak gebruik gemaakt worden van informatie die al door derden (bijvoorbeeld de gemeente) is verzameld.

1. Het verzamelen van informatie

Bij het verzamelen van informatie helpen de volgende algemene regels:

- Informatie is altijd een antwoord op een bepaalde vraag; ze is naar haar aard selectief. Het gaat er niet om lukraak zoveel mogelijk gegevens bij elkaar te brengen, maar om dié informatie te verzamelen die voor jouw doel van belang is.
- Informatie is bijna altijd onvolledig. Vraag je daarom altijd af welke vragen nog niet beantwoord zijn.
- Vraag je steeds af welke informatie op een bepaald moment nodig is. Leg niet ter zake doende informatie terzijde.
- Bekijk per situatie wie de bedoelde informatie het beste aan kan dragen. Is de gevraagde informatie al ergens aanwezig? Internet is een onschatbare bron.
- Informatie verzamelen in een kerkelijke setting is geen wetenschappelijke of professionele activiteit. Houd het daarom eenvoudig en beperkt.

Informatie over de sociale omgeving (wijk/dorp)

Hoe ziet de omgeving waarbinnen de diaconale organisatie actief is eruit? Het gaat hier om allerlei demografische, planologische en sociaaleconomische gegevens van het werkgebied van

de kerkelijke gemeente. Analyse van die gegevens kan helpen op het spoor te komen van noden en behoeften. De gegevens kunnen worden geordend in de volgende rubrieken:

- geschiedenis van wijk of dorp
- geografie (hoe zit de stad in elkaar)
- bevolking (aantallen; samenstelling van de bevolking naar leeftijd, geslacht, gezinssituatie en etniciteit, vestiging en vertrek)
- migratie (vertrek en instroom)
- infrastructuur (woningen, bedrijven, verbindingen)
- sociaal-economische gegevens (beroepsbevolking, werkloosheidscijfers, inkomen, uitkeringen)
- openbare voorzieningen (scholen, gezondheidszorg, wijkcentra en bibliotheken)

Houd dit laatste gedeelte globaal. Voor je het weet, ben je bezig met het samenstellen van een gids van bestaande voorzieningen. Daarover gaat het in de volgende variant.

2. Diaconale gids

De diaconale gids bevat een overzicht van alle voorzieningen en instellingen op het terrein van diaconie of – nog wat meer toegespitst – bestrijding van armoede in het werkgebied.

Een handige indeling kan zijn:

a. Kerkelijke (werk)groepen binnen het werkgebied

- diaconaal uitvoerend. Voorbeelden: PCI-en, diaconieën, werkgroepen diaconie

- signalerend. Voorbeelden: bezoekgroepen, wijkouderlingen, wijkcontactpersonen, avondwakegroepen, bedevaartcomités, koffieschenkgroepen, begrafenisverenigingen
- oecumenische initiatieven: diaconale platformen, inloophuizen, e.d.

b. Organisaties en regelingen in het werkgebied

- gemeentelijke regelingen en voorzieningen rond armoede en schulden
- (semi-)gemeentelijke instanties (sociale dienst, Wmo-loket, schuldhulpverlening e.d.)

- noodhulpbureau, particuliere fondsen
- maatschappelijke organisaties (voedselbank, kledingbank, tweedehandswinkels, kringloopwinkels, repaircafé, lets-kringen, vluchtelingenwerk, schuldhulpmaatje, klusdienst, Zonnebloem)
- organisaties op het gebied van zorg en welzijn (maatschappelijk werk, buurthuizen, thuiszorg, gehandicaptenzorg, ouderenadviseurs, ouderenbonden)
- organisaties op het gebied van schuldhulpverlening
- woningcorporaties

Verwerking van de informatie

Een bekende manier om deze gegevens te verwerken is het opsommen ervan in een nota voor de eigen organisatie en/of andere belangstellenden. Het is goed om daarin gegevens op een overzichtelijke manier te presenteren in tabellen, maar zorg er altijd voor dat de belangrijkste informatie ook in woorden wordt beschreven. Sommige mensen hebben er moeite mee om cijfers en tabellen te lezen. Ook voor hen is de sociale kaart bedoeld.

De sociale kaart wint aan kwaliteit, als deze niet alleen algemene gegevens presenteert, maar ook een aantal gevolgtrekkingen per onderdeel bevat. Andere mogelijkheden zijn een losbladige werkmap of een pdf-bestand op een website. Digitale documenten zijn makkelijker actueel te houden.

Vaak zal het opstellen van een sociale kaart niet direct leiden tot nieuwe diaconale en pastorale activiteiten, maar dit instrument kan wel gevoelig maken voor het bestaan van bepaalde noden en behoeften. Die algemene vermoedens kunnen worden verdiept met andere middelen om noden op te sporen.

Het benutten van internet

Zowel voor het beschrijven van de sociale omgeving als voor het maken van een overzicht van voorzieningen is internet een heel bruikbaar hulpmiddel om informatie te verzamelen. Via een aantal gerichte zoektermen zoals 'sociale kaart gemeente x' of 'armoedebeleid gemeente y' kun je soms al snel veel informatie vinden. Veel gemeenten maken jaarlijks een eigen Armoedemonitor.

Als je een diaconale gids wilt maken, dan vind je veel informatie over voorzieningen en organisaties op de website van de burgerlijke gemeente (de digitale gemeentegids). Voor informatie over organisaties op het gebied van zorg en welzijn kun je vaak ook terecht bij websites van de regionale GGZ of andere koepels. Kijk ook eens op www.waarstaatjegemeente.nl.

Voor allerlei statistische gegevens heeft het CBS twee handige toepassingen.

a. CBS in uw buurt

Op CBSinuwBuurt.nl zijn cijfers te vinden over zo'n 75 kenmerken van buurten en hun inwoners, van bevolkingssamenstelling tot gemiddeld inkomen en van het aantal supermarkten tot het aandeel mensen dat een WW-uitkering heeft.

De cijfers op CBSinuwBuurt.nl zijn niet alleen per buurt te bekijken, maar ook per wijk, gemeente, bevolkingskern en zelfs per vierkant van 100 bij 100 of 500 bij 500 meter. Je kunt eerst een onderwerp kiezen en daarna aangeven op welk niveau je dit onderwerp wilt zien. Je kunt ook eerst een niveau kiezen en daarna één van de beschikbare kenmerken selecteren. De meeste cijfers zijn over meerdere jaren te bekijken. Daarnaast biedt CBSinuwBuurt.nl de mogelijkheid om twee of meerdere gebieden met elkaar te vergelijken, bijvoorbeeld de eigen buurt met een buurt aan de andere kant van de stad of zelfs van het land. Vanuit de kaart kun je doorklikken naar grafieken en tabellen met de cijfers die ze op dat moment bekijken.

Ga naar www.cbsinuwbuurt.nl.

b. CBS StatLine

Op de algemene website van het CBS zijn onder het tabblad 'cijfers' ook veel cijfers te vinden over allerlei onderwerpen. StatLine is de elektronische databank van CBS. Je kunt in StatLine zelf tabellen en grafieken samenstellen. De informatie is gratis en gemakkelijk te printen en te downloaden.

Zie statline.cbs.nl/statweb.

4. MENSEN EN MIDDELEN

Voor ondersteuning aan mensen in armoede zijn mensen en middelen nodig. Er zijn vrijwilligers nodig die het werk uitvoeren en daar voor toegerust zijn. Afhankelijk van welke hulp gegeven wordt, kan er ruimte in een gebouw nodig zijn en natuurlijk is er ook geld nodig. En er moet bekendheid gegeven worden aan de steunverlening en andere activiteiten tegen armoede.

Vrijwilligers

Kerkelijke ondersteuning aan mensen die in armoede zijn gekomen, kenmerkt zich door aandacht voor de mens en oog hebben voor de hele mens en niet alleen voor hun financiële situatie. Dat kost tijd en vraagt best veel van vrijwilligers. In hoofdstuk 6 wordt aandacht geschonken aan de houding van de hulpgever. Van mensen die dit werk willen gaan doen, mag je vragen dat ze een aantal kwaliteiten en vaardigheden hebben; je werkt tenslotte vaak met kwetsbare mensen en de problematiek is niet altijd gemakkelijk.

Het is belangrijk dat vrijwilligers die direct te maken hebben met hulpvragers affiniteit hebben met de doelgroep, stabiel zijn en goed kunnen luisteren. Om hen te beschermen is het belangrijk dat zij een goede balans weten te vinden tussen be-

trokkenheid en afstand en niet op de stoel van de professionele hulpverlening gaan zitten. Ze moeten weten wanneer ze moeten doorverwijzen en naar wie. Ze moeten ook grenzen kunnen stellen en om kunnen gaan met conflicten.

Voor een aantal taken geldt dat het verstandig is om standaard een VOG (Verklaring Omtrent het Gedrag) te vragen. Dat geldt vooral bij functies waar vrijwilligers werken met vertrouwelijke gegevens, kwetsbare personen (kinderen), geld of goederen. De VOG is een verklaring waaruit blijkt dat het justitiële verleden van iemand geen bezwaar vormt voor

het vervullen van een specifieke taak. Een VOG is echter voor de toekomst geen garantie dat er niets mis kan gaan.

Er wordt veel van vrijwilligers gevraagd. Daarom is het belangrijk dat er ook ondersteuning voor de vrijwilligers is. Een training, een bijeenkomst om ervaringen uit te wisselen en een contactpersoon die beschikbaar is als een vrijwilliger met een heftige situatie geconfronteerd wordt en zelf zijn verhaal kwijt wil. Laat ook de waardering voor vrijwilligers blijken, bijvoorbeeld door af en toe iets feestelijks voor hen te organiseren. Vrijwilligers ontvangen meestal geen geldelijke vergoeding, maar kosten wel geld. Zorg dat zij kosten kunnen declareren en dat er budget voor hen is.

Zorg voor een heldere taakomschrijving en voor afbakening van taken. Geef duidelijk aan welke verantwoordelijkheid en bevoegdheid ze hebben.

Het is vaak niet eenvoudig om vrijwilligers te vinden. De ervaring leert dat algemene oproepen meestal niet zoveel opleveren. Meestal werkt het beter om gericht mensen te vragen. Dat heeft ook als voordeel dat je mensen kunt vragen die je geschikt acht om dit werk te doen. Probeer vooral oog te hebben voor de talenten van mensen en hoe deze ingezet kunnen worden voor dit werk. Iemand die niet zo makkelijk op bezoek gaat bij hulpvragers, zou op een andere manier wat kunnen betekenen in dit werk. Bijvoorbeeld bij het opstellen van een sociale kaart. Movisie heeft op zijn website veel literatuurtips voor goed vrijwilligersmanagement: www.movisie.nl.

Organisatievorm

Voorop staan de activiteiten die je wilt gaan ondernemen. Wanneer het helder is wat je doet en wilt doen, moet de keus

gemaakt worden wat voor organisatievorm hierbij past. Wanneer je incidenteel stille hulp geeft vanuit je eigen kerkelijke gemeenschap, dan kan dat onder verantwoordelijkheid van de diaconale organisatie of een andere organisatievorm die al bestaat. Maar ook bij samenwerking van verschillende kerkgenootschappen, is het wenselijk om het werk formeel onder te brengen bij één van de participanten. Een aparte stichting oprichten geeft veel extra werk.

Bij het oprichten van een rechtspersoon horen ook een aantal formele vereisten. Wanneer het een kerkelijke stichting is zijn er ook eisen die afzonderlijke kerkgenootschappen stellen.

Geld

Voor de ondersteuning is ook geld nodig. Dan gaat het om geld dat gegeven of uitgeleend wordt aan de hulpvrager, maar ook geld dat nodig is om het werk mogelijk te maken en bekendheid te geven. Ondersteuning van mensen die in armoede terecht zijn gekomen hoort tot het diaconale werk waar de kerken zelf geld voor beschikbaar stellen uit bijvoorbeeld collecten en uit (opbrengst uit) vermogen. De participerende gemeenschappen leggen dus zelf geld in. Ook dragen zij bij in natura, bijvoorbeeld door ruimte in hun (kerk)gebouw ter beschikking te stellen.

Maar er zijn vaak veel andere mogelijke inkomstenbronnen. Er kunnen acties georganiseerd worden, zoals een fancy fair of een loterij, waarmee ook buiten de kerk geld geworven wordt. Daarnaast zijn er andere partijen die kunnen bijdragen. Daarbij kan gedacht worden aan het bedrijfsleven, donateurs, serviceclubs, plaatselijke en regionale fondsen, burgerlijke gemeente,

woningbouwvereniging, legaten en landelijke fondsen (vaak beschikbaar voor vernieuwende projecten),
Geld werven kost tijd en vraagt ook een eigen deskundigheid. Bij het werven is het belangrijk te beseffen dat organisaties meestal niet zomaar geld geven. Het moet duidelijk zijn wat hun belang is om geld te geven. Verdiep je bij het werven van geld dan ook in de motieven die zij kunnen hebben om fondsen

moet verantwoording afgelegd worden. Daarvoor is een goede penningmeester nodig.
Maak ook goede afspraken met de participanten over het werven van deze gelden, ook omdat je kunt concurreren met andere kerkelijk en diaconaal werk.

te verstrekken. Zo heeft een woningbouwvereniging er belang bij dat mensen niet zover in de schulden komen dat zij hun huur niet meer kunnen betalen en heeft het bedrijfsleven er belang bij dat zij hun sociale gezicht kunnen laten zien.
Bij het werven van geld is het belangrijk dat er een helder projectplan geschreven wordt dat voorzien is van een begroting en een dekkingsplan. Geld moet goed beheerd worden en er

5. MANIEREN VAN HULPVERLENEN

Als je in het diaconale werk aan de slag gaat met hulpverlening aan mensen die financieel in de knel zijn geraakt, is het belangrijk je bewust te zijn van verschillende benaderingen, principes en methoden van helpen die bij dat werk een rol spelen. In dit hoofdstuk komen die aspecten van hulpverlening in armoedesituaties aan de orde.

Twee benaderingen van hulp geven

Bij het bijstaan van mensen in nood worden vaak twee verschillende benaderingen onderscheiden: presentie en interventie.

1. *Presentie of relatiegericht handelen*

In de presentiebenadering staat de relatie tussen mensen centraal. Stappen daarin zijn het aangaan van de relatie, het opbouwen ervan, het onderhouden ervan en ook het afbouwen of beëindigen van de relatie. Probleemoplossing staat niet centraal. Er zijn voor de ander en zijn verhaal horen, is het uitgangspunt. Het aandachtig bij elkaar zijn is een goed in zichzelf en het handelen is gericht op aanwezigheid, kansen geven, laten gebeuren, uithouden, omgaan met het tragische, het lijden, het kwetsbare van mensen.

2. *Interventie of doelgericht handelen*

In de interventiebenadering staan het doen en het zoeken naar oplossingen centraal. Stappen daarin zijn het beginnen, inventariseren van de situatie, een plan maken, een doel stellen, bemiddelen in stapjes om tot het doel te komen en het afbouwen van de relatie. Het handelen is instrumenteel gericht op inventariseren, plannen maken en deeloplossingen uitwerken. Je wilt een doel bereiken, een probleem oplossen.

In de praktijk worden deze benaderingen vaak in combinatie of afwisselend gebruikt.

Vier principes van diaconaal helpen

Het diaconale werk van kerken heeft vier principes ontwikkeld, die hun bron vinden in het Evangelie. Vanuit het diaconaat gebruikt men hierbij de term 'helpen'. Tegelijk bedoelt men geen 'helpen' waarbij de hulpvrager afhankelijk gemaakt wordt van de hulpgever. Helpen is geen doel op zich, maar een middel om iemand zelf de regie over zijn of haar leven terug te laten nemen, om uit de nood te geraken. In het helpen staat de ontmoeting centraal, waarin hulpgever en hulpvrager elkaar zien in hun kwetsbaarheid en in hun kracht, en zo bondgenoten worden van elkaar.

1. *Zien, bewust worden, geraakt worden*

Elke manier van helpen ontstaat bij het zien van de nood bij een medemens. Je wordt je daarvan bewust, je laat je er door raken of je wordt erdoor geraakt. Je kunt ook aan armoede voorbijzien en dan leef je door zonder problemen. Maar wanneer je echt iemand ziet die op straat ligt, die je geen inkopen meer ziet doen, die steeds rondloopt in dezelfde kleren, nergens meer aan mee doet, veel ongeopende brieven heeft liggen, dan kan er een lampje gaan branden. Mensen in nood zien is een kunst: namelijk met ogen van liefde de wereld in kijken.

2. *Helpen waar geen ander helpt*

Kerken hebben oude papieren in het ontwikkelen van diaconale economie. Diaconale vrijwilligers zijn steeds meer actief in het metterdaad doen van de Werken van Barmhartigheid. Er zijn voedselbanken ontstaan, kledingwinkels, allerlei ruilwinkels. Inloophuizen, huiskamerprojecten en ontmoetingsplaatsen. Lokaal zijn er in bijna elke plaats maaltijdprojecten ontstaan. Allerlei initiatieven worden genomen voor asielzoekers,

vluchtelingen en daklozen. Er blijken telkens weer mensen tussen wal en schip te vallen, daar waar gaten ontstaan in de zorgsamenleving.

3. *Helpen met perspectief naar een structurele oplossing*

Lotgenoten kunnen met elkaar naar oplossingen zoeken, vanuit hun eigen situatie. Het kan soms lang duren en het vergt veel energie en volhouden, maar je bereikt wel wat. Maatjesprojecten zijn voorbeelden van dit zoeken naar perspectief en oplossingen. Maatjes zijn niet alleen present bij de hulpvrager. Ze horen de verhalen over de noden waar mensen in terecht zijn gekomen. Ze zoeken mee naar de oorzaken en proberen daar samen met de hulpvrager oplossingen voor te vinden. In een maatjesrelatie ontstaat vaak de situatie dat de een de ander overeind helpt en dat het duo samen sterker wordt. En maatjes kunnen kijken welke stap er ondernomen kan worden om verder te komen. Soms gaat het om ontspanning, boodschappen doen, of iets leren of digitaal de weg zoeken. Het kan ook gaan om het inventariseren van de eigen financiële huishouding, het ordenen van de schulden, het maken van een plan hoe te gaan aflossen, het kritisch kijken naar het uitgavepatroon. Maatjes helpen mee, het liefst samen met anderen, naar een dichtbij liggende, op maat gemaakte volgende stap. Ook als het gaat om gedragsverandering of het volhouden in het vermijden van fout gedrag. Als die hulp wat langer volgehouden wordt, komt een duurzame oplossing in zicht.

4. *Helpen onder protest*

Diaconale hulp haakt in op een nood van mensen, om die tijdelijk op te lossen. Vaak wordt het probleem echter veroorzaakt doordat anderen tekortschieten: in hun beleid, in hun voorzie-

ningen, in hun regels, in hun werk. Of door teveel te bezuinigen. Diaconale vrijwilligers laten op grond van hun handelen en ervaringen aan anderen weten wat er gebeurt, wat er niet goed gaat. Dit signaleren en lobbyen voor beter beleid, betere voorzieningen of meer geld gebeurt vaak bij de overheid en ook bij maatschappelijke organisaties. Want wie van de beleidsmakers en uitvoerders heeft nog voldoende zicht op de mensen waar het om gaat?

Materiële en immateriële hulp

Vormen van hulp kunnen ook ingedeeld worden in twee groepen: helpen met geld en materiële middelen, en helpen zonder geld en met immateriële middelen.

1. *Helpen met geld en materiële middelen*

Veel diaconale organisaties hanteren vormen van helpen door middel van geld. Het kan gaan om giften, het betalen van rekeningen, het geven van vouchers of bonnen (waarvoor de diaconale organisatie vooraf betaald heeft of achteraf betaalt) of het verstrekken van leningen (renteloos of met een laag rentepercentage). Bij de hulp kunnen ook materiële middelen 'in natura' ingezet worden: woningen, onderdak, slaappleatsen, voedsel, kleding, meubelen, maaltijdprojecten, gebouwen voor ontmoetingsplaatsen.

2. *Helpen zonder geld, met immateriële middelen*

Helpen zonder geld gebeurt met aandacht, een relatie aangaan, luisteren, present-zijn, samen bidden. Helpen kan ook met informatie opzoeken, websites bezoeken, formulieren invullen, administratie op orde maken, verwijzen naar anderen,

meegaan met loketbezoek. In veel maatjesprojecten bestaat de kern van de relatie uit helpen zonder geld, presentiegericht en ook interventiegericht. Helpen zonder geld doe je ook door bewustwording te stimuleren in de kerkelijke achterban, het zichtbaar maken van de armoede, signalen doorgeven aan overheden, instanties en organisaties. Vanuit de relatie tussen hulpvrager en hulpgever kan bijvoorbeeld met anoniem gemaakte ervaringsverhalen gewerkt worden aan bewustwording, vanuit een streven naar rechtvaardiger verhoudingen in de wereld.

6. HOUDING VAN DE HULPVERLENER

Wanneer je in het diaconale werk te maken krijgt met mensen die in de knel zijn geraakt en hulp nodig hebben, dan kun je daar op verschillende manieren in staan. Iedereen neemt daarin zijn of haar houding aan, bewust of onbewust. Het woord 'houding' verwijst naar een instelling en een mentaliteit, die leidend zijn voor de menselijke communicatie. Het werkt door in gedrag, denken, doen en lichaamstaal. In dit hoofdstuk gaan we in op die verschillende basishoudingen van waaruit je het werk kunt doen en de rollen die diaconale vrijwilligers daarbij kunnen hebben.

Hulpverlenende houding

Bij hulpverlening staan de mens en trouw aan mensen centraal. Je ontmoet iemand; je gaat een relatie aan. De situatie van een medemens in de knel raakt je. De hulpvraag van een ander maakt een ander mens van je, leert je anders kijken. In het omzien naar de naaste leer je oog te hebben voor de noden van mensen en probeer je de noden in de samenleving te onderkennen. In de diaconale omgang speelt een aantal werkwoorden een grote rol: liefde geven, trouw tonen, geduld beoefenen, elkaar bijstaan. Je gaat een relatie aan met andere mensen, waarin je iemand ontmoet in zijn persoonlijke waardigheid. Binnen die relatie is wederkerigheid een sleutelwoord, zowel in denken als in handelen.

Respecteer en bevorder het besef van eigenwaarde van de hulpvrager. Belangrijke aspect van armoede zijn de aantasting van menselijke waardigheid en het gebrek aan maatschappelijke erkenning. Als mensen afhankelijk zijn van regelgeving en formaliteiten, worden behandeld als een geval of nummer, is dat niet goed voor hun zelfrespect. Daarmee wordt men maar al te vaak geconfronteerd en dat werkt diep door. Als mensen als zielig, onmondig en als slachtoffer benaderd worden, doet dat de zaak geen goed. En dat gebeurt vaker, alle goede bedoelingen ten spijt, dan diaconale hulpverleners in de gaten hebben. Betutteling en bevoogding werken zelden positief uit.

Diaconale rollen

Veel hulpgevers in de kerkelijke diaconale wereld zijn vrijwilligers: ouderlingen, diakens/diakenen, caritasbestuurders, caritasvrijwilligers en gewone kerkleden die een steentje bijdragen op een terrein dat ze kennen. Er zijn vanuit dat functioneren

diverse rollen te omschrijven voor die hulpgever. Sommige vrijwilligers vervullen meer rollen, andere juist een enkele. Van belang is dat in een diaconale organisatie meerdere rollen voorkomen en vervuld kunnen worden door verschillende mensen. Je hoeft niet alles zelf te doen. Het is juist goed als je met verschillende kwaliteiten elkaar aanvult.

Hulpgever als gastheer/gastvrouw

Deze rol houdt in dat je vanuit je diaconale betrokkenheid er wilt zijn voor mensen die hun verhaal kwijt willen, bijvoorbeeld in een inloophuis. Je bent ontvankelijk en onbevooroordeeld. Je merkt hoezeer bezoekers daaraan behoefte hebben en je staat daarvoor open. De insteek is dat je niet langs elkaar heen loopt, maar dat je direct contact hebt met bezoekers. Daardoor leer je mensen kennen en weet je dingen van elkaar, bijvoorbeeld of ze financieel in de knel zitten.

Hulpgever als aanvoerder

In een inloophuis of in andere situaties kan diaconale betrokkenheid ook een andere gestalte aannemen. Je neemt dan bijvoorbeeld sociale initiatieven en bent een sociale pionier. Dat kan door het initiatief te nemen om tot loketbegeleiding te komen, waaraan kerkelijke vrijwilligers mee kunnen doen als 'maatje', of je wordt kartrekker van een bepaalde groep. Je kunt aanvoerder zijn door sociale impulsen te geven en het voortouw te nemen in het omzien naar elkaar.

Hulpgever als bondgenoot

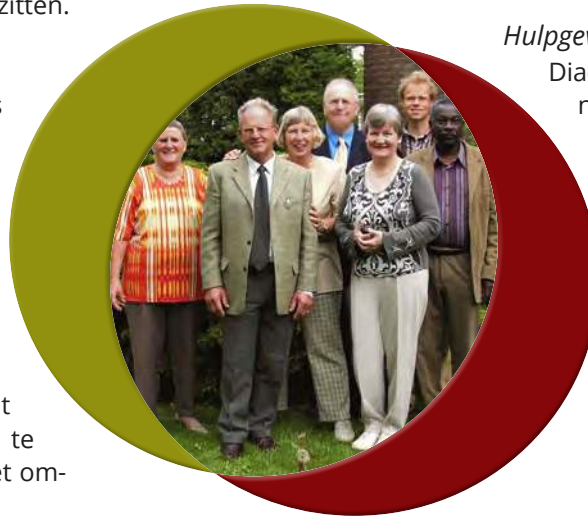
Weer een andere manier om diaconaal betrokken te zijn is mensen in de knel in contact brengen met bondgenoten. Je missie is dan mensen te verbinden met elkaar, zodat ze het samen volhouden.

Hulpgever als netwerker

Een hulpgever die zich bewust is van de bescheiden omvang en invloed van zijn of haar geloofsgemeenschap in de samenleving zal bijvoorbeeld nadruk leggen op het aansluiting zoeken bij anderen die initiatieven nemen waarin je gelooft. Dat kan bijvoorbeeld door deelname aan een diaconaal platform. Samenwerken met allerlei mensen en groepen die op verwante gebieden en op vergelijkbare wijze sociaal actief zijn is dan het sleutelwoord.

Hulpgever als praktisch helper

Diaconale betrokkenheid kan ook de vorm aannemen van praktische hulp en zorg. Je komt als hulpgever gemakkelijker bij de mensen binnen, met bijvoorbeeld groenten van de moestuin die ze kunnen klaarmaken in de keuken, dan wanneer je met lege handen komt. Of je helpt bij het ordenen van de administratie. Je kunt helpen in de keuken of met de computer. Je hoort dan tussen de activiteiten door hoe het met ze gaat.

Hulpgever als bruggenbouwer

Er zijn vormen van betrokkenheid, bijvoorbeeld op het vlak van hulp bij geldzaken of problematische schulden, waarbij de activiteiten kunnen variëren van helpen bij aanvragen bij sociale instanties, tot lobbywerk bij de wethouder of ambtenaren van de sociale dienst. Daardoor bouw je bruggen tussen mensen in de knel en de officiële instanties en belangenorganisaties. Diaconaal handelen wordt dan optreden als intermediair.

Hulpgever als pleitbezorger

Je kunt vanuit diaconale betrokkenheid meewerken aan een voedselbank, maar tegelijkertijd pleiten voor verbeteringen in gemeentelijk beleid, bijvoorbeeld tijdens een gemeentelijke commissievergadering over maatschappelijke ondersteuning. Individuele hulp via een voedselpakket combineer je dan met het opkomen in de gemeentepolitiek voor een structurele verbetering van mensen die met een minimuminkomen moeten leven of mensen met problematische schulden.

Hulpgever als aanklager

De inzet voor een structurele verbetering krijgt soms het karakter van aanklacht en protest. Het openlijk verzet van kerkelijke zijde tegen structurele tekortkomingen in de samenleving manifesteert zich dan in het openbare leven, vooral als er sprake is van schrijnend onrecht. Diakenen kunnen gaan demonstreren tegen bijvoorbeeld slecht beleid rond schuldhulpverlening. Zij stellen de situatie van mensen met problematische schulden aan de orde, omdat het nodig is om verbeteringen te bereiken.

Vier aandachtsgebieden voor vrijwilligers

Vanuit de verschillende soorten vrijwilligerswerk en rollen van hulpvragers, zijn vier aandachtsgebieden te omschrijven. Elk aandachtsgebied kan nader toegespitst worden op een profiel van vaardigheden, waarop kan worden getraind en toegerust. Ingedeeld naar de vier aandachtsgebieden kan er getraind en toegerust worden op kennen, kunnen en 'er zijn'.

1. Beleid ontwikkelen en uitvoeren

Vaak krijgt dit vorm in vrijwilligerswerk in besturen, stuurgroepen, projectgroepen.

2. Bewustwording stimuleren

Vaak gaat het hierbij om een vorm van diaconaal leren. Denk bijvoorbeeld aan gespreksgroepen, ontmoetingen, diaconale wandelingen, M25-activiteiten.

3. Presentie of 'er zijn'

Deze vorm van vrijwilligerswerk vind je bij bezoekwerk, vrijwilliger zijn in inloophuizen, ontmoetingsplaatsen en maatjesprojecten, ziekenbezoek, begeleiding van vluchtelingen, ex-gedetineerden, psychisch zieken.

4. Iets doen

Iets doen is het concrete diaconale werk, zoals pakketten inpakken van de voedselbank, helpen bij het diaconale zorgloket, klussendienst, helpen bij catering bij bijeenkomsten, helpen in de kringloopwinkels.

7. SAMENWERKING

De titel van deze brochure is niet voor niets 'Samen tegen armoede'. Samenwerking steeds meer een sleutelwoord in een tijd waarin er steeds meer een beroep wordt gedaan op kerken om iets te betekenen voor mensen in de knel, terwijl tegelijk mensen en middelen daarvoor steeds beperkter worden en de problematiek ingewikkelder.

Nut en noodzaak van samen optrekken

Diaconale organisaties zoeken steeds vaker de samenwerking met elkaar en met andere organisaties en instellingen. Het kost wel wat tijd en energie om de contacten te leggen en samenwerking tot stand te brengen, maar het is steeds harder nodig en het biedt uiteindelijk veel voordelen. De meerwaarde van samenwerking zit onder meer in de volgende zaken.

Tijdsbesparing

Bij een toenemend aantal mensen dat bij de kerken aanklopt met problemen en een gelijktijdige krimp in het aantal mensen dat die ondersteuning kan geven, kan samenwerking veel tijdsbesparing opleveren. Door hulpverlening samen te doen, kun je ook voor elkaar 'invallen', bij vakantie of andere afwezigheid.

Expertise delen

Het is, zeker in kleinere plaatsen met kleinere teams, onmogelijk om als individuele diaconale organisatie alle expertise in huis te hebben. In brede samenwerking kun je van elkaar leren en elkaars kennis en vaardigheden 'poolen'. Het voorkomt ook het meermalen 'uitvinden van het wiel'.

Steun en inspiratie

Met mensen vanuit diverse achtergronden samen optrekken voor dezelfde zaak werkt vaak heel plezierig en stimulerend.

Betere mogelijkheden voor hulpaanbod

Het hulpaanbod vanuit de kerken kan kwalitatief en kwantitatief beter worden door samenwerking. Met samenwerking en een goed netwerk is betere afstemming mogelijk, ook met noodfondsen, voedselbank, maatjesprojecten en ande-

ren in de 'hulpverleningsketen'. De 'intake' wordt beter en biedt ook meer mogelijkheden om te voorkomen dat cliënten op meerdere plekken met dezelfde hulpvraag langsaan. Ook het bekendmaken van de mogelijkheden onder de doelgroep wordt makkelijker als je het samen doet.

Meer zichtbaarheid

Samen kun je beter zichtbaar zijn voor de doelgroepen, voor de media, voor andere organisaties en voor de politiek.

Nieuwe initiatieven

Het is gemakkelijker om nieuwe initiatieven op te starten wanneer je al in een netwerk of samenwerkingsverband zit met anderen die actief zijn in armoedebestrijding.

Eén aanspreekpunt voor de gemeente

Gemeenten en gemeentelijke instellingen zijn vaak oprecht geïnteresseerd in de ervaringen van maatschappelijke organisaties en kerken. Dat geldt vooral sinds de invoering van de Wmo en decentralisatie van andere regelingen in het sociaal domein. Maar als ze moeten praten met tien partners, werkt dat niet. Ze willen graag één gesprekspartner van gezamenlijke diaconale organisaties. Omgekeerd is de inspraak en beleidsbeïnvloeding voor de kerken een pittige klus die de nodige kennis en vaardigheden vraagt. Dus ook vanuit dat perspectief is bundeling van krachten een groot voordeel.

Het is niet altijd makkelijk om met meerdere kerken op één lijn te komen, maar rond diaconale thema's is het vaak wel makkelijker dan op andere terreinen. En: verenig je vooral op een paar speerpunten waar je overeenstemming over kunt bereiken; steek niet teveel energie in verschillen.

Gezamenlijk het armoedebeleid volgen

Steeds meer armoedebeleid en uitvoering daarvan is lokaal. Er zijn mogelijkheden om dit beleid te volgen en er invloed op uit te oefenen. Samen sta je daarin sterker.

Er zijn verschillende mogelijkheden om samenwerking gestalte te geven. Daarbij is het steeds zaak om kritisch te beoordelen wat wenselijk en haalbaar is. Bepaalde samenwerking, zoals bij een diaconaal platform of een noodfonds, kan het beste in een geformaliseerde vorm. In andere gevallen is het beter elkaar de ruimte te geven, maar wel geregelde of informele contacten te onderhouden.

Wat kun je doen?

We benoemen een paar mogelijkheden van samenwerking, de kring uitbreidend van 'binnen' naar 'buiten'.

Op het (inter)kerkelijk erf

Zorg voor een goed contactennetwerk binnen de eigen kerkgemeenschap. Betrek daar ook voorganger, pastoraal werk, zoekgroepen en gemeenteleden bij.

Een diaconaal platform of andere overlegstructuur vormen met diverse diaconale partijen van diverse kerken in de eigen plaats of regio, is aan te bevelen. De bovengenoemde voordelen van samenwerking komen bij uitstek tot hun recht in diaconale platforms. Interkerkelijke samenwerking bij armoedebestrijding blijkt eenvoudiger te zijn dan op andere terreinen. Geloofsverschillen verdwijnen bij diaconaal werk al gauw naar de achtergrond.

Een interkerkelijk noodfonds starten is een andere mogelijkheid. Een noodfonds biedt laagdrempelig tijdelijke financiële of materiële hulp aan mensen die door omstandigheden in geldnood verkeren. Kerk in Actie (van de Protestantse Kerk in Nederland) ontwikkelde een 'gereedschapskist' waarmee je kunt werken als je dit in je woonplaats op wilt zetten. Het opstarten van een kerkelijk noodfonds wordt daar in tien stappen beschreven.

Partners in de hulpverlening

Samenwerking met 'ketenpartners' in de hulpverlening is vaak hard nodig. Denk dan aan voedselbanken, SchuldHulpMaatje en andere maatjesprojecten, thuisadministratie, formulierenbrigades, Stichting Present, Hulp in Praktijk (HiP), maatschap-

pelijk werk, wijkteams. Zo kun je goed verwijzen en je hulpaanbod aanvullen met zaken waar anderen in gespecialiseerd zijn. Participeren in een Stichting Urgente Noden (SUN) is een andere mogelijkheid. In 85 gemeenten in Nederland bestaat dit type noodfonds. In een SUN werken lokale overheid, donateurs, waaronder fondsen, kerken en dienstverleningsorganisaties samen.

Allianties en contacten met seculiere organisaties

Je aansluiten bij, of opstarten van, een plaatselijke 'sociale alliantie', armoedeplatform, armoedepact of een soortgelijk breed overleg of samenwerkingsverband kan veel opleveren. Daar vindt uitwisseling plaats tussen kerkelijke en niet-kerkelijke organisaties die actief zijn tegen armoede en sociale uitsluiting. Te denken valt aan cliëntenraden, belangenorganisaties, vakbondsafdelingen, ouderenbonden, gehandicaptenorganisaties, migrantenorganisaties, welzijnsorganisaties en huurdersverenigingen. Van daaruit kunnen ook gezamenlijke activiteiten worden ondernomen. De werkings sfeer is breder dan hulpverlening; ook belangenbehartiging en lobby horen er meestal bij. Als een sociale alliantie een brug te ver is, dan is het goed om wel contacten te onderhouden met een aantal van de genoemde partners die daarin zouden deelnemen.

Je kunt ook bondgenoten zoeken op plekken waar je ze misschien minder verwacht. Bijvoorbeeld bij bedrijven, werkgeversorganisaties en serviceclubs (Rotary, Lions). Zij kunnen soms goed aanspreekbaar zijn op sociale doelen en hebben naast financiële middelen ook expertise in huis.

8. BEWUSTWORDING IN DE KERKEN

Bewustwording bevorderen rond armoede is een voortdurende activiteit in het diaconale werkveld. Hulpgevers dienen er zelf van bewust te worden wat er speelt bij mensen die financieel in de knel zijn geraakt en wat de achterliggende oorzaken zijn. Oog en oor hebben voor mensen in nood, geraakt en aangeraakt worden door wat deze situaties inhouden, vormen de basis voor diaconale betrokkenheid.

Bewustwording binnen de geloofsgemeenschap

Bewustwording kan binnen de kerkgemeenschap gebeuren, en er buiten, richting samenleving en overheid. Voor die laatste activiteiten wordt verwezen naar de hoofdstukken over publiciteit en politieke beïnvloeding. Hier gaan we vooral in op bewustwording binnen de geloofsgemeenschap.

Diaconaal werk is iets wat de hele geloofsgemeenschap aangaat. Het bevorderen van bewustwording is daarom een belangrijke taak.

Kennis en informatie zijn ook belangrijk: over feiten van armoede, schulden en mensen in nood. En ook van de oorzaken van verarming, schuldenproblemen en hoe mensen in nood komen. Er is ook kennis nodig over wie allemaal in stad, dorp of regio betrokken zijn bij hulpverlening en het bestrijden van armoede. Dat voorkomt dat je zelf alles moet weten, kunnen en doen. Het helpt bij samenwerken, verwijzen, signaleren en lobbyen.

Bewustwording in eigen gelederen gebeurt daar, waar de diaconale verhalen verder verteld worden. Dat kan gebeuren in de vele groepen die in de geloofsgemeenschap bij elkaar komen: gespreksgroepen, groepen rond catechese en toerusting, ontmoetingsgroepen, groepen rond voorbereiding van sacramenten. Ook in de samenkomsten van viering en gebed kunnen diaconale verhalen een plek krijgen. De gemeente kan bidden voor de mensen in nood. In pastorale contacten kan altijd plek komen voor armoede, schulden, nood die mensen hebben. En in dat verhalen vertellen, bidden en gemeenschap vieren kunnen vooroordelen bestreden worden.

Wat kun je doen?

In themadiensten (bijvoorbeeld op of dichtbij Wereldarmoededag, 17 oktober) kunnen de verhalen van (ervaringsdes)kundigen naar voren worden gebracht. Een andere activiteit om meer gevoeligheid en betrokkenheid te stimuleren, kan het organiseren van een diaconale wandelingen door wijk, dorp of stad zijn. Dat kan bijvoorbeeld aan de hand van de Werken van Barmhartigheid. Ga naar diaconale plekken, organisaties die één van die 'Werken' doen, organiseer een fotoproject en maak daar een tentoonstelling van, ga ontmoetingen aan.

Ervaringsverhalen

Het maken van een jaarverslag of andere rapportages van je activiteiten en van de (geanonimiseerde) verhalen van de mensen die je tegenkomt, zijn ook goed te gebruiken om binnen de geloofsgemeenschap te vertellen over wat er aan de hand is.

Stem van armen versterken

Signaleer onrecht en versterk de stem van de hulpvragers. Stimuleer naast bezinning over de opgedane diaconale ervaringen ook bezinning over mogelijke en gewenste veranderingen in regelgeving, in de praktijk van uitvoeringsorganisaties, en in het vangnet van de overheid.

Activiteiten

Behalve bewustwording zijn er ook projecten denkbaar waar concrete mogelijkheden voor doen en handelen voor gemeentelieden worden geboden. Door leden van de bredere geloofsgemeenschap actief te betrekken bij diaconale activiteiten, wordt de 'diaconale antenne' van de kerk versterkt.

Werk samen in een diaconaal platform, diaconaal netwerk, of sociaal netwerk of Wmo-platform binnen de kerken. Ondersteun mensen met schulden en belangenorganisaties, bijvoorbeeld door een project SchuldHulpMaatjes. Organiseer een vakantiegeldfonds waar gemeentelieden een bepaald percentage van hun vakantiegeld doneren en iedereen gelijk deelt in de opbrengsten, of waarvan mensen met een krappe beurs op vakantie kunnen. Of zorg voor financiering, organisatie en het beheer van een stacaravan voor vakantieperiodes voor mensen met een minimuminkomen.

9. PUBLICITEIT

Publiciteit en 'public relations' zijn nogal eens het stiefkindje bij het diaconale werk. Diaconaal actieve mensen zijn vaak meer doeners dan schrijvers en praters, en het wordt meestal als een deugd gezien om te helpen in stilte. Toch is dat jammer. Laten weten wat je doet is niet een kwestie van jezelf op de borst kloppen, maar heeft veel nuttige functies.

Het nut van publiciteit

Waarom zou je je vanuit een diaconale organisatie bezig moeten houden met 'pr' en media? Daar is een aantal goede redenen voor, die we hier de revue laten passeren.

Contact met hulpvragers

Om te beginnen helpt publiciteit enorm bij het opsporen van degenen die in armoedesituaties verkeren als de initiatieven die je neemt grote bekendheid krijgen. In het hoofdstuk 'Vinden van mensen in nood' werd al geconstateerd dat het minstens zo belangrijk is dat de mensen die hulp zoeken jón kunnen vinden als dat jij de hulpvragers kunt vinden. Soms worden de mogelijkheden van ondersteuning niet aan de grote klok gehangen uit vrees dat er meer vraag naar zal komen dan geboden kan worden. Het is dan beter die vraag wel (aan het licht) te laten komen en vervolgens te bezien welk antwoord daarop gegeven kan worden: de bedragen kleiner maken, nieuwe inkomstenbronnen aanboren of andere partijen op hun verantwoordelijkheid aanspreken. Naarmate je bekender wordt, gaan er meer deuren open.

Draagvlak in de kerk

Ten tweede is het belangrijk om de kerkelijke gemeenschap mee te nemen in het werk dat je vanuit de diaconale organisatie doet. Het helpt bij het verankeren van het werk en het zorgt voor een draagvlak vanuit de kerkelijke organisatie. Op deze manier kun je ook beter mensen met relevante kennis en vaardigheden vinden en interesseren voor het werk. Bewustwording binnen de kerkelijke gemeenschap over armoede in Nederland is misschien wel het belangrijkste doel van de 'pr' binnen de kerk. Diaconie gaat de hele kerkgemeenschap aan.

Armoede op de publieke agenda

En last but not least: het is belangrijk om publiek en politiek te laten weten wat er gaande is rond armoede en wat je daarbij onderneemt. Dat kan goed van pas komen als je steun nodig hebt voor een project. Bekendheid kan ook nuttig zijn als je voor individuele ondersteuning op zoek bent naar oplossingen en daarbij organisaties of bijvoorbeeld de sociale dienst nodig hebt. Maar het is vooral van belang om steeds weer de bewustwording over armoede in Nederland te stimuleren en het onderwerp op de publieke en politieke agenda te houden. Hier gaan we in het hoofdstuk 'Politiek' nog verder op in.

Wat kun je doen?

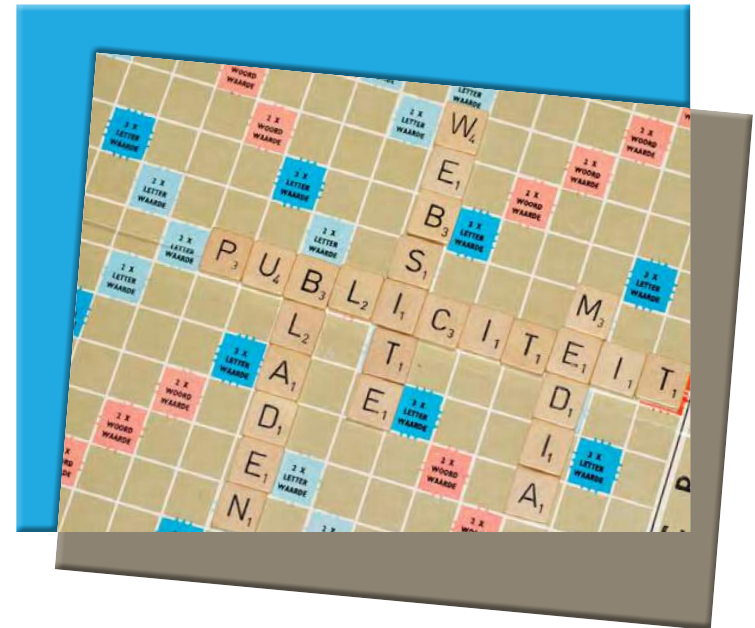
Adressen en contacten

Leg een adreslijst aan van media, organisaties, instituties en samenwerkingspartners waarop je bekendmaking van aanbod, activiteiten, etc. kunt richten: kerkelijke bladen, plaatselijke kranten, lokale radio en televisie, websites, maatschappelijke organisaties, gemeentelijke instellingen. De (online) gemeentegids kan daarbij helpen. Zorg er ook voor dat het eigen initiatief in de gemeentegids voorkomt. Als er ook een eigen overzicht van voorzieningen is gemaakt in het kader van een sociale kaart, is dit uiteraard ook een goede bron.

Probeer naast algemene contacten ook persoonlijke contacten te leggen met enkele journalisten of andere sleutelfiguren. Als je iets wilt melden, lukt het vaak beter er aandacht voor te krijgen als mensen je al kennen en je hen (ook) via gericht e-mailen of telefoneren kunt benaderen.

Hulpaanbod bekendmaken, ervaringen delen en aan de bel trekken

Publiceer het hulpaanbod en de activiteiten. Een korte omschrijving, met contactgegevens, Overweeg als diaconale organisatie een speciaal mobiel telefoonabonnement te nemen waarnaar hulpvragers kunnen bellen en laat het toestel rouleren onder de vrijwilligers die het werk doen. Maak het bekend in kerkblad/parochieblad en in huis-aan-huisbladen en andere lokale media. In lokale bladen kan dat vaak ook met gratis 'stopper-advertenties'.

Maak in kerkdiensten of themadiensten bekend wat de mogelijkheden en de activiteiten zijn.

Schrijf een jaarverslag, met onder meer feiten en verhalen over verleende hulp (geanonimiseerd) en genomen initiatieven. Bied dit jaarverslag aan kerkenraad/parochiebestuur aan, stuur het naar maatschappelijke organisaties, uitvoeringsinstanties, politieke partijen en gemeenteraadsleden. Schrijf er een stukje over in het kerkblad/parochieblad.

Je kunt ook nu en dan inhoudelijke artikelen schrijven over een sociaal probleem of over de praktijkverhalen waar je mee te maken krijgt (uiteraard geanonimiseerd), voor kerkelijk blad en/of lokale pers.

Wanneer je een activiteit met nieuwswaarde hebt, het jaarverslag bekend wilt maken of schrijvende situaties naar buiten wilt brengen, kun je een persbericht verspreiden. Hou het bij één A4. Begin met de hoofdboodschap en geef daarna evt. meer details en achtergronden. Gebruik korte zinnen met eenvoudig, positief en actief taalgebruik. Eindig met contactgegevens voor journalisten, en wees voorbereid op vragen: wijs vooraf een woordvoerder aan.

Een folder maken en (digitaal) verspreiden is ook altijd een goede manier om het hulpaanbod en de activiteiten rond armoede naar buiten te brengen. Schriftelijke 'pr' is hierbij een deel van het verhaal. Aanvullend is het belangrijk persoonlijke contacten te leggen. Het maakt uit of je een folder ergens neerlegt of dat je deze aanbiedt met een gesprek met een ambtenaar, hulpverlener of belangenbehartiger.

Verschillende kanalen

Naast de schriftelijke communicatie is het tegenwoordig natuurlijk minstens zo belangrijk om de digitale kanalen te benut-

ten: de eigen website van de kerk(en), websites van verwante organisaties, facebookpagina, twitter en andere sociale media. Hou bijvoorbeeld op de eigen site een blog bij of een maandelijke (gast)column.

Je kunt ook overwegen om aan te bieden presentaties te geven over het werk, die gehouden kunnen worden bij andere organisaties of bijeenkomsten.

Creatieve vormen gebruiken om te communiceren trekken ook vaak veel aandacht en zijn leuk om te organiseren. Te denken valt aan een tentoonstelling, een fotowedstrijd, schilderijen/ tekeningen laten maken en exposeren, verhalen laten schrijven en presenteren, een smartlappenfestival.

En verder...

Laat anderen ook berichten en artikelen maken. Je hoeft niet alles zelf te doen. Redacties van kerk/parochieblad, lokale kranten of websites kun je ook vragen zelf kopij te verzorgen.

Gebruik de kracht van herhaling. Een eenmalige aankondiging kan onopgemerkt blijven. Hulpvragers komen niet meteen na een eerste oproep in beweging. Daar is tijd voor nodig. Kerkelijke achterban, samenleving en politiek weten je ook niet in één keer te vinden. Aarzel niet om de boodschap vaak te herhalen in korte berichten.

Overweeg de initiatieven die je op het terrein van 'pr' wilt ondernemen vooraf te beschrijven in een publiciteitsplan, waarin doelen, doelgroepen, middelen, tijdsinvestering en tijdspad worden opgenomen. Dat helpt bij de planning en de keuzes die noodzakelijkerwijs bij de veelheid aan mogelijkheden moeten worden gemaakt.

10. POLITIEKE BEÏNVLOEDING

Last but not least: wie zich het lot aantrekt van mensen aan de arme kant van Nederland, komt ook oorzaken tegen die liggen in de manier waarop we de samenleving hebben ingericht. Dan gaat het om zaken die niet op te lossen zijn met louter hulpverlening aan mensen in nood. Er zijn veranderingen nodig om structurele oorzaken weg te nemen. Daarom ligt er bij diaconale organisaties ook een taak in 'signaleren en alarmeren', zoals ds. Wim van der Zee het ooit zei.

Je stem laten horen

Armoede in Nederland heeft vele gezichten en veel verschillende oorzaken. Er zijn oorzaken die bij het individu liggen: gedrag, pech, persoonlijke kenmerken en vaardigheden. Maar armoede heeft ook maatschappelijke oorzaken. Het heeft te maken met wet- en regelgeving, te lage uitkeringen, hoge lasten, slechte en ongelijke toegankelijkheid tot voorzieningen, uitsluiting op de arbeidsmarkt, uiteengroeien van arm en rijk; om er een paar te noemen. Er is ook een toenemende tendens van een overheid die zich terugtrekt en het maatschappelijk middenveld oproept in de bres te springen. Ook kerken zijn hier toe uitgedaagd. Het is dan zaak dat zij zich op hun rol daarin bezinnen. Willen zij in de bres springen waar de overheid taken laat liggen? Hebben kerken genoeg financiële armslag om te helpen? Is het niet dweilen met de kraan open? In hoeverre willen kerken wel de rol vervullen waarin ze gedwongen lijken te worden? Het kan geen kwaad overheden te blijven aanspreken op dié verantwoordelijkheden die bij de politiek horen te liggen.

Niet bij hulp alleen

Helpen waar geen helper is, is onmiskenbaar een diaconale taak. Maar het volstaat niet. Het aanklaarten van de achterliggende problemen bij samenleving en po-

litiek hoort daar onlosmakelijk bij. De werken van barmhartigheid kunnen niet zonder een pleidooi voor gerechtigheid. Bij het diaconale werk tegen armoede horen dan ook signalering, alarmering en pleitbezorging.

In gesprek met de politiek

Veel beleid en uitvoering van wet- en regelgeving is gedecentraliseerd naar het gemeentelijk niveau. Dat heeft voor- en nadelen, maar het biedt in ieder geval kansen op invloed vanuit diaconale organisaties. Zoek de mogelijkheden op om te laten weten waar mensen tussen wal en schip vallen, waar ze tegen bureaucratie oplopen en waar ze te maken krijgen met een slechte bejegening. Laat ook weten waar beleid op verschillende terreinen langs elkaar heen werkt of elkaar tegenwerkt. Doe dat zoveel mogelijk vanuit de ervaringen van de mensen waarmee je werkt.

Samen sterker

Beleidsbeïnvloeding is bij uitstek iets wat geschikt is om in samenwerkingsverbanden te doen (zie hoofdstuk 'Samenwerking'). Ervaringen worden gebundeld en ieder kan de kennis en deskundigheden inbrengen, die nodig zijn om goed beslagen ten ijs te komen. Leg hierbij ook goed het oor te luisteren bij de mensen die het betreft zelf. Neem als het even kan ervaringsdeskundigen mee in delegaties die met politiek of uitvoeringsinstanties praten.

Coöperatieve houding

Begin de contacten en gesprekken met politiek en uitvoerders niet met een 'aanvallende' houding. Vaak hebben lokale politici wel degelijk oog en oor voor de noden van burgers en hebben

zij graag contact met maatschappelijke organisaties en kerken om signalen te ontvangen van wat er speelt. Het gesprek starten vanuit het aanbieden van (ervarings)deskundigheid, kan meer vruchten afwerpen dan fel van leer trekken over misstanden. Dat betekent natuurlijk niet dat kritiek vanwege de 'lieve vrede' achterwege moet blijven. Maar als er een vertrouwensrelatie is ontstaan, is het makkelijker om daar waar nodig ook eens flinke kritiek te leveren.

Wat kun je doen?

Persoonlijke contacten en gesprekken

Om verbeteringen te bereiken voor mensen die in armoede zijn geraakt, is het niet alleen goed om publiekelijk de trom te roeren, maar kan het zeker zo nuttig zijn om individuele contacten te gebruiken. Voer van tijd tot tijd een gesprek met een beleidsambtenaar van afdelingen Werk en Inkomen of Zorg, gemeenteraadsleden, portefeuillehouders van politieke partijen of de wethouder om te vertellen wat je tegenkomt en welke knelpunten echt om aandacht vragen. Misschien zit er wel een gemeenteraadslid of andere sleutelfiguur in uw eigen kerk. Wees daar alert op en gebruik die contacten. Vergeet ook niet de contacten met mensen van woningbouwcorporaties, nutsbedrijven en andere instituties die iets kunnen betekenen voor armen.

Registreer en bundel van tijd tot tijd (jaarlijks in een jaarverslag of in een andere vorm) het aantal hulpvragen, ervaringsverhalen en knelpunten om die in deze 'bilaterale' contacten aan te bieden.

Publieksactiviteiten

Presentatie van cijfers, ervaringen en knelpunten vanuit de hulpverlening kan ook plaatsvinden in een meer publieksgerichte activiteit. Een debatavond of symposium organiseren en daar ook lokale politici bij uitnodigen, is een goede manier om aandacht bij samenleving en politiek te vragen. Te overwegen is ook een grotere publieksactiviteit, bijvoorbeeld op of rond 17 oktober, de internationale dag van verzet tegen armoede.

Werkbezoeken met politici organiseren is een andere mogelijkheid. Dat kan in meer besloten setting of met een meer publiek karakter. Vraag een gemeenteraadslid om eens op bezoek te komen. Laat daarbij bij voorkeur één of meer ervaringsdeskundigen aan het woord, vertel over de eigen activiteiten en laat weten welke knelpunten in gemeentelijk beleid en uitvoering je tegenkomt. Dit kan in de vorm van een eenmalige activiteit, maar het kan ook als een langer durende relatie in de vorm van de 'adoptie' van een gemeenteraadslid of wethouder.

Inspreken

In de gemeentelijke politiek zijn er meerdere momenten waarop inspraak mogelijk is. Maak daar gebruik van, bij voorkeur samen met bondgenoten. Er zijn incidenteel rond beleidsbeslissingen inspraakavonden van de gemeente of commissievergaderingen waarin vragen gesteld kunnen worden.

Inspreken bij de totstandkoming van armoedenota's vormt een belangrijke gelegenheid. Tegenwoordig moeten alle gemeenten iedere vier jaar een nota armoedebeleid maken. In de voorbereiding daarvan organiseren veel gemeenten inspraak door maatschappelijke organisaties, waaronder kerken. Ongevraagd advies geven kan natuurlijk ook. In een vroege fase is het aan te raden contact te hebben met beleidsambtenaren die

een en ander voorbereiden. In een latere fase kan ook gesproken worden met wethouder en raadsleden.

Gemeenteraadsverkiezingen zijn ook belangrijk om aan te grijpen om (samen met anderen) aandacht te vragen voor armoede. Ze vinden maar eens in de vier jaar plaats, maar het is een belangrijke periode en er is ruim de tijd om dit voor te bereiden.

In de fase waarin partijen hun programma's schrijven (één tot een half jaar voor de verkiezingen), kun je een brief met speerpunten sturen aan programcommissies.

In de verkiezingstijd kun je je speerpunten aan publiek en media presenteren. In deze periode kun je ook op verkiezingsbijeenkomsten inspreken en/of een eigen verkiezingsdebat over armoede organiseren. Het maken van een programvergelijking op punten die relevant zijn voor armoedebestrijding, is ook een goed middel.

In de fase van collegevorming is er een volgende kans om de aandacht op armoedebeleid te vestigen.

Zodra er een nieuwe wethouder is, kun je hem of haar feliciteren en vragen om eens een gesprek te hebben.

Landelijk beleid

Niet alle knelpunten hebben te maken met lokaal beleid. Vanuit de plaatselijke kerken kunnen ook signalen over knelpunten en misstanden rond landelijk (inkomens)beleid worden gestuurd. Dat kan rechtstreeks naar Kamerleden, Kamercommissies of bewindslieden. Het kan ook via de landelijke organen van de kerken. Zij hebben periodiek contact met de politiek en kunnen signalen doorgeven.

LITERATUUR EN INTERNETADRESSEN

Literatuur

In deze literatuurlijst zijn boeken en handreikingen verzameld rond diaconie en armoede, die enerzijds veel theoretische achtergronden geven en anderzijds praktische tips.

Bie, P. de, Crijns, H., Osendarp, P. (red), e.a, Eerste Hulp Bij Schulden, Over schuldhulpverlening en de kerken, Kerk in Actie, Utrecht en Werkgroep Arme Kant van Nederland/EVA, 's-Hertogenbosch, 2009.

Bie, P. de, Crijns, H., Crutzen, O., Floor, M., Noordegraaf, H., Linden L. van der, Poel, D.J., Rolfes, H., Vlist, C. van der, e.a., Armoede in Nederland 2016 - Onderzoek naar hulpverlening door diaconieën, parochiële caritasinstellingen en andere kerkelijke organisaties in Nederland, Knooppunt Kerken en Armoede, Utrecht 2016.

Bie, P. de, Crijns, H., Floor, M., e.a., 'Betrokkenheid troef - inspirerende diaconale initiatieven tegen armoede in Nederland', Knooppunt Kerken en Armoede, Utrecht, 2016.

Crijns, H., Elhorst, W., Robbers-van Berkel, P., Miedema, L., Noordegraaf, H., Panne E. van der, en Stoppels, S., (red.), e.a., Barmhartigheid en gerechtigheid, Handboek Diaconiewetenschap, Kok, Kampen, en DISK Amsterdam, 2004; 2005-2.

Crijns, H., Hogema, E., Miedema, L., Noordegraaf, N., Robbers-Berkel, P. -van, Well, H. van, Wissink, J., Arts-Honselaar, H., (red.), e.a., Diaconie in beweging. Handboek Diaconiewetenschap, Kok, Utrecht en DISK 's-Hertogenbosch, 2011.

Crijns, H., Hoekstra, T., Jonkers, J., en Schouten, J., *Arbeid, zin en geloof. Handboek Arbeid en Kerk*, Kok, Kampen en Landelijk bureau DISK, 's-Hertogenbosch, 2006.

Driessens, K. en Regenmortel, T. van, *Bind-Kracht in armoede, Leefwereld en hulpverlening*, (boek 1), Lannoo/Campus 2006, D/2006/45/363, p. 198–206.

Geluk, M., en Peters, A. (red.), *Diaconaat, hoe doe je dat? Handvatten voor startende diakenen*, Zoetermeer 2015.

Hogema, H.A., *Diaconie in tien woorden*, Amsterdam 2012.

Meeuws, H., *Diaconie -Van grondslagenonderzoek tot een pleidooi voor een diaconale mystagogie*, proefschrift Universiteit van Tilburg, Gorinchem, Narratio, 2011.

Miedema, L., *Nieuw diaconaat. Gids voor diakenen en diaconale vrijwilligers*, Zoetermeer 2008.

Sengers, E., *Caritas. Naastenliefde en liefde in de diaconia van de kerk*, Delft 2012.

Internetadressen

Armoede, geldnood, schulden komen meestal niet alleen. Vaak is er meer aan de hand en is de beste steun en hulp breder dan het geven of ontvangen van geld. De eerst aangewezen om te overzien wat voor hulp nodig is, is het algemeen maatschappelijk werk dat in elke plaats te vinden is. Maatschappelijk werkers kunnen ook wegwijzers zijn in het Nederlandse woud

aan grotere en kleinere regelingen voor mensen met een minimaal inkomen en de procedures voor schuldhulpverlening. Zijn deze wegen uitgeput, dan doe je er goed aan bij de plaatselijke caritas, parochiële caritas instelling, diaconie, diaconale werkgroep, Vincentiusvereniging of voedselbank te informeren. Met het oog op actualiteit is gekozen voor een verwijzing naar homepages. Wie adressen zoekt kan altijd onder 'contact' de juiste namen en adressen vinden.

www.knooppuntkerkenenarmoede.nl

Landelijk netwerk van kerken rond diaconie en armoedebestrijding. Op deze site zijn ook de digitale versies te vinden van verschillende bundels met diaconale initiatieven, zoals 'Betrokkenheid troef' rond armoede door het Knooppunt Kerken en Armoede, van de Ariëns Prijs voor Diaconie aartsbisdom Utrecht, de Dr. Poels Prijs Bisdom Roermond en van de Brood en Rozen Prijs voor Diaconie Bisdom Rotterdam.

www.atd-vierdewereld.nl

Beweging ATD Vierde Wereld, Springplank naar Solidair Samenleven met en voor de armsten in eigen land en de wereld.

www.cgk.nl

Diaconaal bureau ondersteunt de diaconieën/diakenen van de Christelijke Gereformeerde Kerken in Nederland.

www.cordaid.nl

De katholieke organisatie Cordaid steunt sociale organisaties in Nederland via het project COIN.

www.diaconaalsteunpunt.nl

Ondersteunt de diaconieën/diakenen van de Gkv - Gereformeerde Kerk (vrijgemaakt) - bij hun ambtswerk.

diaconaalsteunpunt.nl/diaconie/beleid-en-organisatie/handboek-diaconie/

Voorbeeld voor een diaconaal handboek, dat per diaconie op maat te maken is.

www.diaconie.org

Het werk van de Amsterdamse diaconieën in beeld.

www.doopsgezind.nl

Algemene Doopsgezinde Sociëteit.

www.missienederland.nl

Netwerk van negen kerkgenootschappen, talrijke christelijke organisaties en plaatselijke gemeenten in Nederland.

www.justiceandpeace.nl

Rooms-katholieke mensenrechten organisatie met specialisatie op vreemdelingen en migranten.

nl.wikipedia.org/wiki/Lijst_van_rooms-katholieke_parochies_in_Nederland

Overzicht van de rooms-katholieke parochies in Nederland.

www.kerkinactie.nl

Over diaconale initiatieven en activiteiten in de Protestantse Kerk in Nederland.

www.legerdesheils.nl

Hulpverlening Leger des Heils.

www.netwerkdak.nl

Steunpunt van inloophuizen, buurtpastoraat en drugspastoraat.

www.okkn.nl

Oud-Katholieke Kerk in Nederland.

www.raadvankerken.nl

Informatie van de Raad van Kerken in Nederland, waarin veel christelijke kerken samenwerken.

www.rkdiaconie.nl

Over diaconale initiatieven en activiteiten in rooms-katholiek Nederland.

www.remonstranten.org

Remonstrantse Broederschap.

www.steknet.nl

Het werk van de diaconieën in Den Haag in beeld.

www.stichtinghip.nl

Koppeling van vraag en aanbod door inzet van personen rond diaconie in verschillende steden.

www.stichtingpresent.nl

Diaconie door koppelen van vraag en aanbod door inzet van groepen.

www.vincentiusvereniging.nl

Vereniging van R.-K. Vincentiusverenigingen met overzicht van de lokale verenigingen.

www.cbsinuwbuurt.nl

Informatie die behulpzaam kan zijn bij het maken van een sociale kaart. Zie ook statline.cbs.nl/statweb.

digitaal.scp.nl/armoedeinkaart2016

Armoede in kaart, met veel cijfers en feiten over armoede in Nederland.

www.movisie.nl

Veel literatuurtips voor goed vrijwilligersmanagement.

www.waarstaatjegemeente.nl

Gegevens over de sociaal-economische samenstelling van de Nederlandse gemeenten.

nl.wikipedia.org/wiki/Armoedegrens

Een uitleg over de gehanteerde armoededefinities.

www.sunnederland.nl

Stichting Samenwerkende Noden Nederland.

Bondgenoten zoek ik

Bondgenoten zoek ik

Bondgenoten zoek ik, vrienden en vriendinnen,
mensen die zich niet neerleggen bij onrecht en geweld,
mensen die werken en hopen en bidden.

Moge een geest van vertrouwen ons verbinden,
tegen alles wat een mens onmachtig en onmondig maakt,
tegen alle krachten die ons stom-tevreden houden,
tegen elk regime dat armen verzwijgt of verdrukt.

Moge de moed om te spreken en te handelen ons verbinden,
tegen alles wat ons gevangen houdt in angst,
tegen alle krachten die ons ontmoedigen,
tegen alles in wat mensen in slaap sust of gescheiden houdt.

Moge de hoop ons verbinden,
met allen die niets te verliezen hebben,
met allen die proberen op te staan,
met allen die uit zijn op het allerbeste voor de allerminsten.

Bondgenoten, zoek ik, vrienden en vriendinnen,
mensen van hier en overal, waar ook in de wereld,
mensen van vlees en bloed, die de weg van Jezus durven gaan.

*Uit: 'Adem halen. De wereld rond',
Broederlijk delen, Brussel, België 2006, pag. 120*

Knooppunt

Kerken en

Armoede

info@knooppuntkerkenenarmoede.nl

www.knooppuntkerkenenarmoede.nl